

Latvijas pilsoniskās sabiedrības loma attīstības sadarbībā

Dace Akule, Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS

Latvijas pilsoniskās sabiedrības organizāciju (PSO) aktivitāte ir pieaugusi kopš 2004. gada, kad Latvija iestājās Eiropas Savienībā (ES); valsts sāka plānot attīstības sadarbības pasākumus¹, un tika nodibināta biedrība „Latvijas Platforma attīstības sadarbībai” (LAPAS).²

LAPAS mērķis ir nodrošināt labvēlīgu vidi Latvijas PSO, kas darbojas attīstības sadarbības jomā nacionālā vai starptautiskā līmenī. LAPAS cieši sadarbojas ar Latvijas Ārlietu ministriju un atbildīgajām Saeimas komisijām, lai kopīgi veidotu Latvijas attīstības sadarbības politiku. Viena no iniciatīvām, ko LAPAS atbalsta, ir valsts finansējuma ilgtspējīgs pieaugums divpusējās attīstības sadarbības aktivitātēm, t. i. noteikt skaidras prioritātes un pakāpenisku, bet samērīgu oficiālās attīstības palīdzības (turpmāk tekstā – OAP) pieaugumu, lai iestādes un citas iesaistītās puses var iegūt zināšanas un efektīvāk izmantot līdzekļus.³

Latvijas valdība 2005. gadā bija apņēmusies palielināt OAP apjomu līdz 0,1 % no nacionālā kopprodukta (turpmāk tekstā – NKP) 2010. gadā, visvairāk palielinot plānotās divpusējās OAP apjomu. Tomēr pašlaik Latvija atpaliek no savu saistību izpildes grafika, jo OAP apjoms veido tikai 0,06 % no NKP.⁴ Aptuveni 80-90 % no Latvijas oficiālās attīstības palīdzības apjoma veido iemaksas starptautiskās organizācijās.

Atbildīgā ministrija (Ārlietu ministrija) līdz 2008. gadam organizēja atklātus projektu konkursus, kuros varētu piedalīties arī PSO. Taču ekonomiskā krīze šos centienus izbeidza, jo 2009. gadā plānotajiem divpusējās attīstības sadarbības projektiem valdība piešķīra tikai LVL 9 000 (EUR 12 000), 2010. gadā vien LVL 807 (EUR 1 150) un 2011. gadā – LVL 269 (EUR 380). 2012. gadā valdība piešķīra LVL 50 269 (EUR 71 000), un šāda summa ir nodrošināta arī 2013. gadā.⁵

Laikā no 2004. gada līdz 2010. gadam lielākā daļa Latvijas attīstības sadarbības pasākumu norisinājās sekojošās prioritārajās valstīs: Gruzijā, Moldovā, Ukrainā, Baltkrievijā un Afganistānā. Darbība tika vērsta uz tirgus ekonomikas, ilgtspējīgas attīstības, vides un izglītības jomu attīstību.⁶

¹ Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam. Pieejams: <http://www.mfa.gov.lv/data/file/AttistibasSadarbiba/asppamtnostadnes.pdf> (skatīts 20.01.2013.)

² Biedrībā „LAPAS” ir 30 biedri, un tā ir Eiropas humānās palīdzības un attīstības nevalstisko organizāciju (NVO) apvienības CONCORD locekle. Organizācija pārstāv savu biedru intereses attīstības sadarbības politikas veidošanā nacionālā un starptautiskā mērogā, iesaistās iedzīvotāju informēšanas veicināšanas pasākumos Latvijā, veicina pieredzes apmaiņu starp Latvijas NVO un NVO pārejas ekonomikas un attīstības valstīs, veicina Latvijas NVO iesaistīšanos nacionālās un starptautiskās iniciatīvās, sniedz informāciju par resursu piesaistes iespējām, sekmē NVO attīstību citās (pārejas ekonomikas un attīstības) valstīs.

³ Avots: Intervija ar biedrības „LAPAS” direktori Māru Sīmani 2007. gada augustā, Latvijas valsts ziņojums par „ES sadarbības politikas attīstības jomā mērķi jaunajās dalībvalstīs”, *Policy Association for an Open Society*, 2007. gads. Pieejams: <http://www.providus.lv/public/27142.html>

⁴ Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam. Pieejams: <http://www.mfa.gov.lv/data/file/AttistibasSadarbiba/asppamtnostadnes.pdf> (skatīts 20.01.2013.)

⁵ Ārlietu ministra ikgadējais ziņojums par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos, 2012. gads. Pieejams: http://www.mfa.gov.lv/data/file/Arpolitikas_zinojuma_projekts.pdf (skatīts 20.01.2013.)

⁶ Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes laika posmam no 2011. gada līdz 2015. gadam. Pieejams: <http://www.mfa.gov.lv/data/file/AttistibasSadarbiba/asppamtnostadnes.pdf> (skatīts 20.01.2013.)

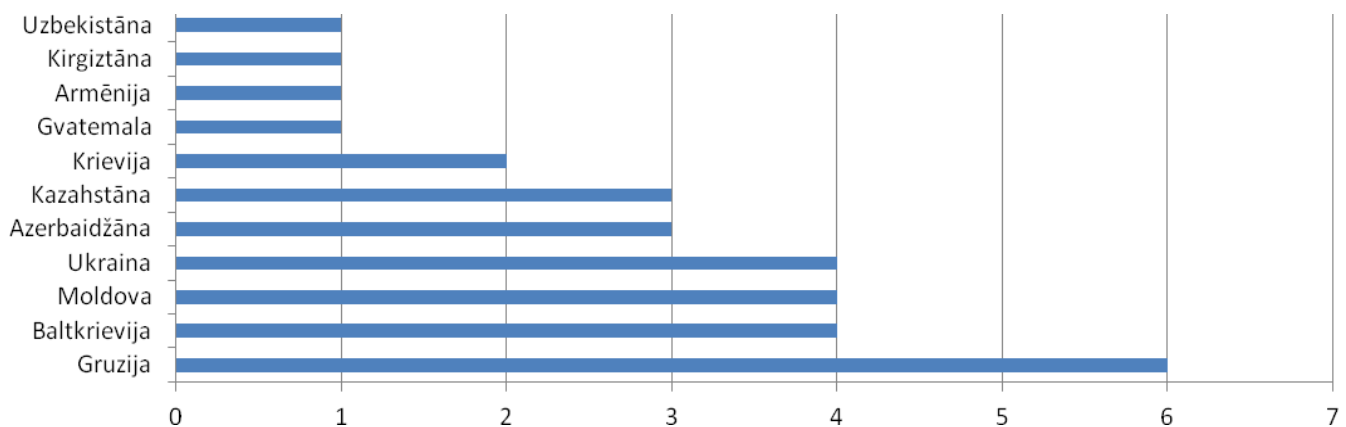
LAPAS iesaka valdībai Latvijas ES prezidentūras laikā 2015. gadā starp prioritātēm ietvert attīstības sadarbību, jo šajā laikā beidzas ANO Tūkstošgades attīstības mērķu programmas termiņš, un būs jāizstrādā jaunas apņemšanās. Saskatot labu iespēju, LAPAS un vairāki tās locekļi ierosināja 2015. gadu noteikt par attīstības sadarbības gadu Eiropā. Iniciatīvu atbalsta Eiropas Parlaments un ES attīstības komisārs Andris Piebalgs.⁷

Ar ko nodarbojas PSO?

Šajā kopsavilkumā ir analizēta Latvijas pilsoniskās sabiedrības loma attīstības sadarbībā, pamatojoties uz datiem, kas iegūti, izmantojot aptaujas, intervijas un fokusa grupu.⁸

Tikai 3 no aptaujātajām organizācijām savu darbību īpaši koncentrē uz attīstības sadarbību. Šīs organizācijas ir „Latvijas Platforma attīstības sadarbībai”, „Seiba – atbalsts Gvatemalas bērniem” (atbalsta ģimenes un skolēnus) un „Attīstības Kolba” (iesaistīta attīstības izglītībā un attīstības izglītības projektu novērtēšanā). Tās ir dibinātas kopš 2004. gada, kad Latvija sāka darboties attīstības sadarbības jomā. Pārējās organizācijas (lielākoties dibinātas pēc tam, kad Latvija atguva neatkarību) attīstības sadarbības jautājumus risina, paralēli nodarbojoties arī ar citām aktivitātēm. Piemēram, „Eiropas Kustība Latvijā” galvenie mērķi ir uzlabot Latvijas interešu pārstāvniecību ES, vairojot eiropisko apziņu Latvijā un atbalstīt pilsonisko sabiedrību Latvijā un citās valstīs. Šajās jomās organizācija piedalās lēmumu pieņemšanā par attīstības sadarbības jautājumiem un sniedz informāciju par situāciju jaunattīstības valstīs (koncentrējoties uz ES kaimiņvalstīm).

Lielākā daļa aptaujāto PSO (75 %) nodarbojas ar pakalpojumu sniegšanu. No tām 10 organizācijas vada attīstības projektus, 7 piesaista brīvprātīgos, bet neviena nepiedāvā tehnisko palīdzību katastrofu seku likvidēšanai un/vai rekonstrukcijai. Neiesaistīšanos katastrofu seku likvidēšanā vai rekonstrukcijā var izskaidrot ar īpašajām zināšanām, kādas ir Latvijas PSO (pārejas un Eiropas integrācijas pieredze) un pieejamo finansējumu darbībām prioritārajās valstīs. Šie ir arī faktori, kuru ietekmē PSO ir darbojušās noteiktās valstīs pēdējo 5 gadu laikā (skat. grafiku zemāk).

Valstu saraksts, kurās galvenokārt darbojas Latvijas PSO, saskan gan ar sabiedrības viedokli⁹ par valstīm, kurām visvairāk būtu nepieciešama palīdzība (skat. grafiku zemāk), gan arī ar Latvijas attīstības sadarbības politikas prioritārajām valstīm. Bet lielākā daļa aptaujāto PSO atzina, ka oficiālai politikai bija ierobežota ietekme uz viņu izvēli par labu darbam šajās valstīs, kaut gan esošais finansējums (no Ārlietu ministrijas) un vēstniecību tīkls

⁷ 2012. gada oktobrī Eiropas Parlamenta vairākums nobalsoja par iniciatīvu. Vairāk informācijas CONCORD mājas lapā.

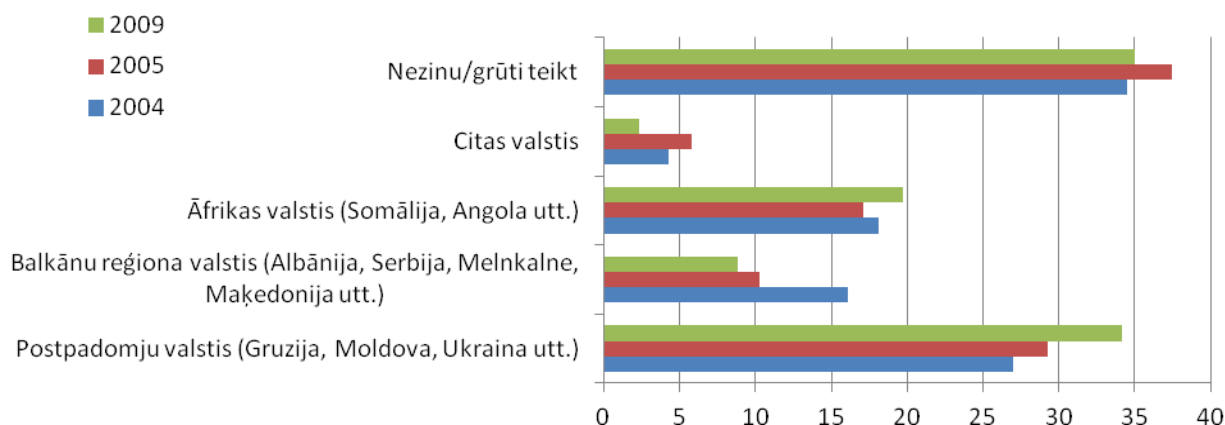
⁸ Pētījums tika veikts no 2012. gada oktobra līdz 2013. gada janvārim. Aptaujā apkopotas 19 respondentu atbildes (10 saistīti ar biedrību LAPAS kā locekļi vai pārstāvji). Tika intervētas 6 NVO (5 no tām biedrības LAPAS biedri), un fokusa grupā tika iesaistītas 4 NVO (2 no tām saistītas ar biedrību LAPAS). Vairāk informācijas pielikumā.

⁹ „Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja”, 2009. gada februāris, SKDS. Pieejams:

http://www.mfa.gov.lv/data/file/petijumi/sadarbiba_02_2009.pdf

tika novērtēts kā resurss, lai veicinātu sadarbību un izpratni, piemēram, par tādiem jautājumiem kā dzimumu līdztiesība. Esošie kontakti un ilgtermiņa sadarbība, vienota valoda (krievu valodas zināšanas), atviegloti ceļošanas nosacījumi (bezvīzu režīms ar Gruziju un Moldovu), kā arī Latvijas PSO īpašā pieredze ir faktori, kas šajās valstīs tiek novērtēti un uzskatīti par īpaši svarīgiem. Šie kritēriji arī nodrošina Latvijas PSO priekšrocības, lai gūtu panākumus iesniedzot priekšlikumus starptautiskos uzaicinājumos darbam Austrumu partnerības valstīs. Tikai dažas Latvijas NVO (ja vispār) var pierādīt, ka tām ir pietiekama pieredze ar Āfrikas un Latīņamerikas valstīm. Kā teica kāds fokusa grupas dalībnieks, „mums nav pieredzes, lai palīdzētu, piemēram, zemestrīces seku mazināšanas jautājumos, bet ar demokratizācijas jautājumiem un Eiropas integrācijas jautājumiem mēs varam palīdzēt”. Aptaujātie teica: „mums ir sajūta par problemātiku un risinājumu virzieniem” un „mūsu kompetence ir ļoti pieprasīta” šajās valstīs. Piemēram, organizācija „Zaļā brīvība” dalījās Latvijas pieredzē par vides un enerģētikas jautājumiem ar kolēģiem Ukrainā un Baltkrievijā, bet biedrība „Risinājumu darbnīca” strādāja pie izglītības projektiem Moldovā, jo tai šajā valstī ir kontakti kopš 1990. gadiem. Turpretī „Latvijas Portidžas mācībsistēmas asociācija” tika uzaicināta strādāt Gruzijā, Ukrainā, Azerbaidžānā un Kirgizstānā, atklājot šo valstu vajadzības attīstīt pirmsskolas apmācību un izglītības sistēmu bērniem ar aizkavētu attīstību.

Kurai no valstu grupām Jūs visvairāk atbalstītu palīdzības sniegšanu?

Avots: SKDS aptaujas

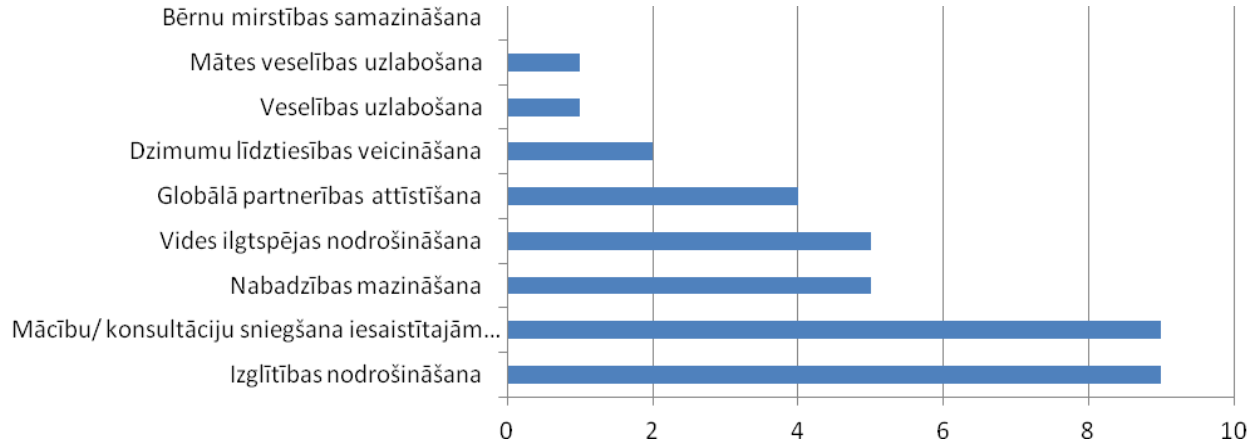
PSO galvenokārt īsteno projektus izglītības jomā un konsultē iesaistītās puses palīdzības saņēmējvalstīs (skat. grafiku zemāk). Tas skaidrojams ar PSO izvēlēto darbības sfēru. Lielākā daļa PSO nodarbojas ar attīstības izglītības jautājumiem, kas ir ne tikai izglītības projekti palīdzības saņēmējvalstīs, bet arī Latvijas sabiedrības izpratnes veicināšana par attīstības jautājumiem. Piemēram, biedrība „Attīstības Kolba” ir strādājusi pie tā, lai uzlabotu datorprasmes Gruzijas pašvaldībās un apkopojusi veidus, kā modernizēt Gruzijas universitātes un padarīt tās pieejamākas studentiem. Bet „Latvijas Pieaugušo izglītības apvienība” apmācīja skolotājus Latvijā, lai viņi izglītotu Latvijas bērnus par dažādām valstīm un problēmām, iesniegtu savus atzinumus un pārrunātu attīstības jautājumus ar skolēniem no citām skolām, izmantojot video konferences zvanus.¹⁰

Vēl viens faktors, kas apliecina to, ka Latvijas PSO ir vērstas uz tādām jomām kā izglītība, konsultāciju sniegšana un izpratnes veicināšana par attīstības sadarbību (darbu var veikt esot Latvijā, nevis attīstības

¹⁰ Projekts norisinājās no 2009. gada līdz 2010. gadam, iesaistot aptuveni 150 cilvēku, un to līdzfinansēja Eiropas Komisija. Šogad organizācija nodarbojas ar attīstības jautājumu integrēšanu skolu mācību programmās (projekts ietver skolotāju apmācības un metodisko materiālu izveidi par attīstības jautājumiem). Projektā ir iesaistīts partneris no Apvienotās Karalistes, un to līdzfinansē Eiropas Komisija.

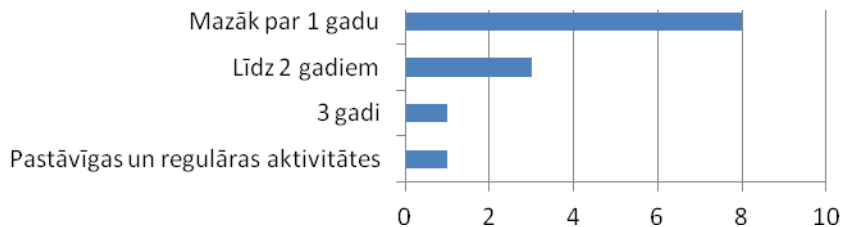
valstīs), ir Ārlietu ministrijas 2012. gadā organizētais projektu konkurss, kas ļāva organizācijām pieteikties līdzfinansējumam starptautiskos projektos – tikai viens pieteikums bija vērst uz attīstības sadarbību.

Attīstības projektu jomas (iespējamās vairākas atbildes)

Lielākā daļa PSO iesaistījušās projektos, kuru ilgums bijis līdz vienam gadam (skat. grafiku zemāk). Vienlaikus dažas PSO uzsvēra, ka pie attīstības sadarbības strādā pastāvīgi, bez konkrētiem projektiem un iniciatīvām, bet brīvprātīgā darba formā vai, piedaloties sanāksmēs. Piemēram, arodbiedrību pārstāvji no visām ES valstīm un dažām Āfrikas valstīm tiekas Briselē vai apmeklē Azerbaidžānu un Moldovu, lai dalītos pieredzē par sociālo dialogu, vai konsultē savus PSO kolēģus Ukrainā un Kirgizstānā par to, kā panākt nevalstiskajām organizācijām labvēlīgus apstākļus. Vairums PSO ir sadarbojušās ar kolēģiem palīdzības saņēmējvalstīs, vietējām pašvaldībām un starptautiskās palīdzības aģentūrām.

NVO vadīta attīstības projekta vidējais ilgums (%)

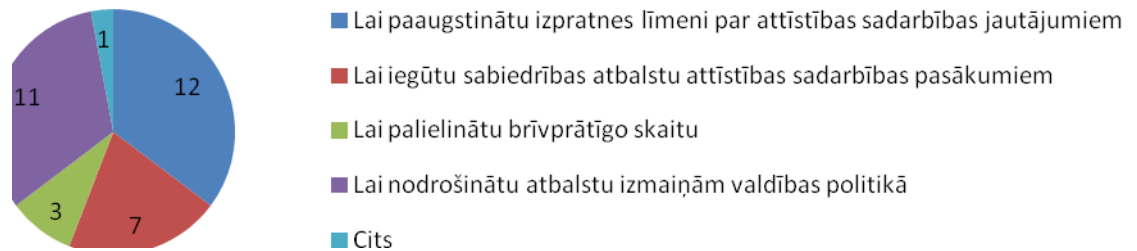
„Latvijas Portidžas mācībsistēmas asociācija” ir efektīvas un ilgtspējīgas attīstības sadarbības piemērs, jo tā strādā valstī, līdz brīdim, kad vietējā NVO pati spēj nodrošināt pakalpojumus. „Mēs sagatavojam speciālistus agrīnajai korekcijai, kuri tālāk strādā ar bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem. Mēs palīdzam izveidot arī nacionālās asociācijas, kuras tālāk koordinē šo darbu attiecīgajā valstī. Mēs arī strādājam un palīdzam saprast, kā strādāt ar valsts un pašvaldības institūcijām, lai lobētu šo jautājumu un nodrošinātu mūsu projektam ilgtspēju. Principā katrā no šīm valstīm mēs strādājam 2-3 gadus, tad mēs sertificējam speciālistus, un tālāk viņi strādā pastāvīgi, bez mūsu iesaistes.”

Sabiedrības izpratnes veicināšana un rīcībpolitikas ietekmēšana

Lielākā daļa PSO nodarbojas ar sabiedrības zināšanu un izpratnes veicināšanu par attīstības jautājumiem, kā galvenos iemeslus šim darbam minot gan vispārējus, gan konkrētākus mērķus (skat. grafiku zemāk). Vairums PSO (11 no 19) savu darbību koncentrē valsts līmenī – nodrošina gadījuma rakstura *ad hoc* (speciālu – latīņu val.) palīdzību, organizē publiskus pasākumus un sadarbojas ar medijiem; darba mērķauditorija ir valdība vai vietējās amatpersonas un izglītības darbinieki. Kaut arī organizācija „Zaļā brīvība” nevar ietvert godīgās tirdzniecības veicināšanu savos pastāvīgajos ilgtermiņa pasākumos, tai ir labi gadījuma rakstura iesaistes

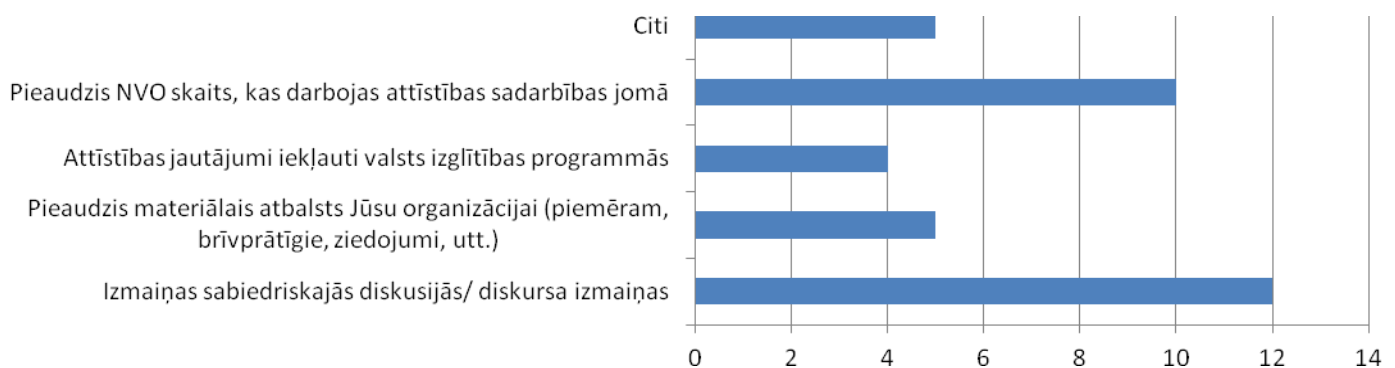
piemēri – aktivitātes godīgās tirdzniecības veicināšanai pārtikas gadatirgū „Riga Food” un publikācijas, kad ir pietiekams finansējums vai cilvēkresursi brīvprātīgā darba formā. PSO arī regulāri gādā par mediju kontaktiem ar cilvēkiem Gruzijā vai Kirgizstānā, „jo cilvēku skaits, kas regulāri dodas uz šīm valstīm un pazīst apkārtējo vidi, ir diezgan ierobežots”.

Sabiedrības zināšanu un izpratnes veicināšanas darba galvenais mērķis (iespējamās vairākas atbildes)

Jautājot, kā PSO vērtē sava darba ietekmi, lielākā daļa vērsa uzmanību uz sabiedrisko diskusiju kvalitāti vai izmaiņām sabiedriskajā diskursā. Daudzas par svarīgu faktu uzskatīja arī aizvien pieaugošo NVO skaitu, kas darbojas šajā nozarē.

Pēc kā Jūs vērtētu sava darba sasniegumus vai ietekmi? (iespējamās vairākas atbildes)

PSO arī lielākoties strādā pie *ad hoc* un gadījuma rakstura pasākumiem, ietekmējot valsts rīcībpolitiku attīstības jautājumos un vērsties pie nacionālā līmeņa auditorijām. Šī darba galvenais mērķis ir palīdzēt ievērot starptautiskos attīstības sadarbības principus nacionālā vai ES mērogā, kā arī pievērst uzmanību nacionālo vai starptautisko rīcībpolitiku negatīvajai ietekmei uz attīstību un nepieciešamajām reformām. PSO minēja šādus piemērus:

- Vairākas PSO norādīja uz ES lauksaimniecības subsīdiju vai starptautiskās tirdzniecības nosacījumu negatīvajām sekām attiecībā uz lauksaimnieku iespējām attīstības valstīs, kas saimnieko bez valsts atbalsta.
- Biedrība „Risinājumu darbnīca” palīdzēja studentiem Moldovā uzsākt dialogu ar Moldovas lēmumu pieņēmējiem, kā arī ietekmēja imigrācijas noteikumus Latvijā, panākot, ka tiek palielināts personu skaits, ko ārzemju studentiem no attīstības valstīm ir ļauts uzaicināt uz savu izlaiduma balli Latvijas augstskolā.
- Biedrība „Latvijas Sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls” strādāja, lai nodrošinātu, ka dzimumu līdztiesības principi ir ietverti ne tikai politiskās deklarācijās, bet arī rīcības plānos, finanšu programmās un projektu konkursu noteikumos gan Latvijas, gan ES līmenī.

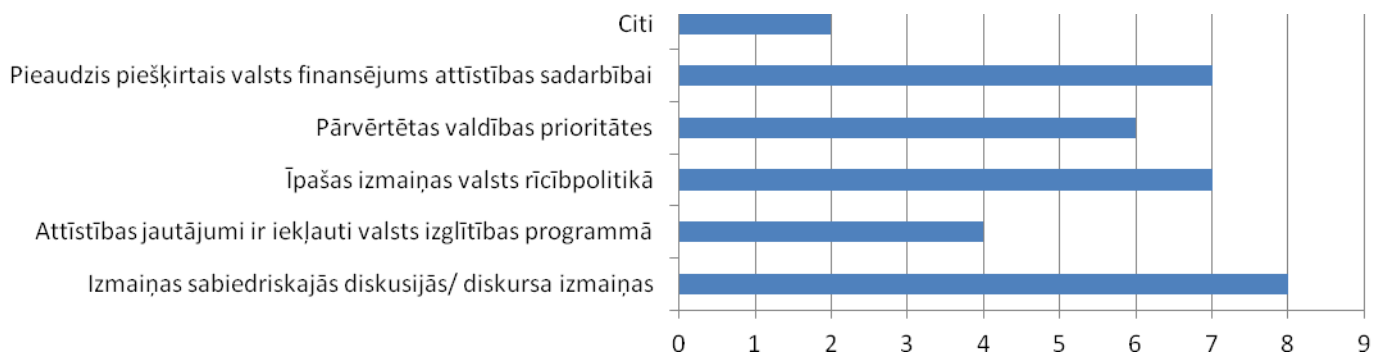
PSO atzina, ka nepietiekama valsts finansējuma divpusējai attīstības sadarbībai dēļ, trūka arī konkrētas rīcībpolitikas, ko vajadzētu ietekmēt, izņemot nepieciešamību palielināt finansējumu. Tomēr PSO ne tikai

sadarbojas ar nozaru ministrijām un Ārlietu ministriju, vairākas PSO ir arī 2003. gadā dibinātās Konsultatīvās padomes attīstības sadarbības politikas jautājumos locekles.¹¹ Viena no apjautātajām PSO ir arī aktīvi iesaistījusies ANO Ekonomiskās un sociālās padomes rīkotajos pasākumos, piemēram, diskusijās par nepieciešamību noteikt mērķus pēc Tūkstošgades attīstības mērķu termiņa beigām.

Īstenojot savu politiku, PSO galvenokārt sadarbojas ar citām NVO, kas arī darbojas šajā jomā (gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī), un organizē sabiedrības izpratnes paaugstināšanas pasākumus, kuru mērķauditorija ir jaunieši, profesionālās asociācijas un valsts amatpersonas (rīcībpolitikas izmaiņu galvenie atbalstītāji). Jauniešu kā mērķgrupas nozīmīgums skaidrojams ar izglītības ietekmi, starptautiskām brīvprātīgo un apmaiņas programmām, kā arī jaunu tehnoloģiju izmantošanu, kas palīdz labāk apzināties globālus jautājumus.

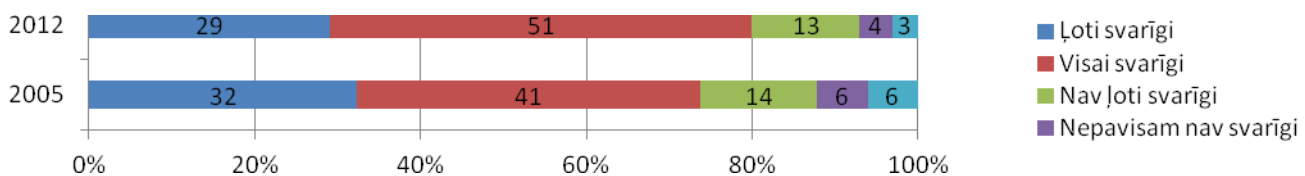
Zemāk grafikā redzams, ka izmaiņas sabiedriskajās diskusijās, īpašas izmaiņas valsts rīcībpolitikā, kā arī attīstības sadarbības jautājumiem piešķirtā valsts budžeta pieaugums ir galvenie kritēriji, pēc kuriem PSO novērtē sava darba rezultātus. Lūgtas novērtēt sava darba nozīmi ar atzīmi no viens līdz pieci (1 - vislabākais vērtējums), 7 no 15 PSO, kas nodarbojas ar rīcībpolitikas ietekmēšanu, teica, ka ir pelnījušas augstāko vērtējumu. Tajā pašā laikā dažas PSO sava darba rezultātus vērtēja ļoti kritiski – ar zemāko atzīmi.

Pēc kādiem kritērijiem Jūs vērtētu sava darba sasniegumus vai ietekmi? (iespējamās vairākas atbildes)

Lai gan aptaujātie nenorādīja uz konkrētiem sabiedriskās domas datiem, kas pierādītu viņu darba pozitīvo ietekmi, Eurobarometra aptauju rezultātos redzams, ka ir palielinājusies sabiedrības izpratne par attīstības sadarbības politikas nozīmi (skat. grafiku zemāk).¹²

Vai, Jūsprāt, ir ļoti svarīgi, visai svarīgi, nav ļoti svarīgi vai nepavisam nav svarīgi palīdzēt cilvēkiem attīstības valstīs? Dati par Latviju 2005. un 2012. gadā

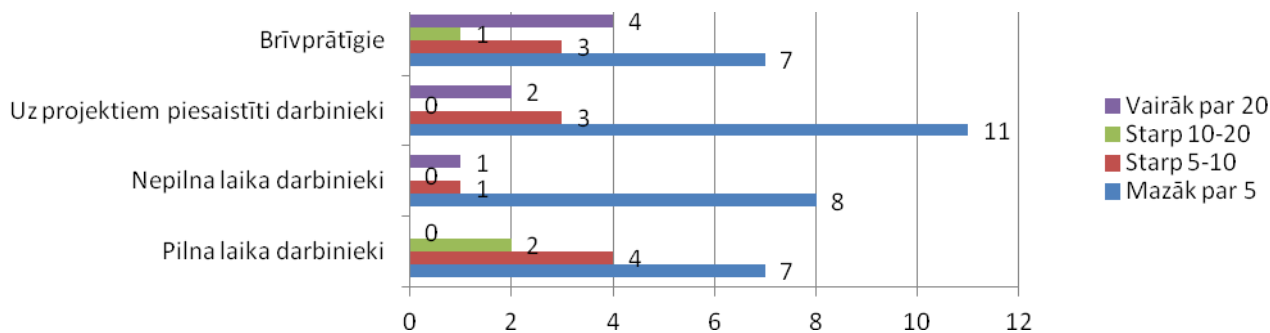
Cilvēkresursi un finansētāji

¹¹ Šobrīd padomes sastāvā ir iekļauti pārstāvji no šādām nevalstiskajām institūcijām: LAPAS, Latvijas Darba devēju konfederācija, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība, Latvijas Pašvaldību savienība, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera. Pilns pašreizējo padomes locekļu personālsastāvs ir pieejams šeit: <http://www.am.gov.lv/kp%20personalsastavs%202012.pdf> (skatīts 2013. gada 20. janvārī)

¹² Eurobarometra speciālizlaidums Nr. 392 „Eiropieši un attīstības palīdzība” (*“Europeans and development aid”*), 2012. gada oktobris (pētījums veikts 2012. gada jūnijā). Pieejams: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_392_en.pdf

No 19 aptaujātajām organizācijām tikai 13 algo pilnas slodzes darbiniekus un 10 – nepilnas slodzes. Tajā pašā laikā 16 organizācijas nolīgst darbiniekus uz projekta laiku un 15 iesaistīta brīvprātīgos. Uz projekta laiku piesaistīto un brīvprātīgo darbinieku sniegtā atbalsta apmērs ir redzams grafikā zemāk. Kaut arī nevienā no aptaujātajām organizācijām nav vairāk kā 20 pilnas slodzes darbinieku, četrās ir iesaistījušies vairāk kā 20 brīvprātīgie darbinieki.

Cik darbinieku Jūsu organizācijā ir katrā darbinieku grupā?

Brīvprātīgie tiek iesaistīti visa veida aktivitātēs no līdzekļu piesaistes pasākumiem, atbalstīšanas vai sabiedrības informēšanas līdz pakalpojumu un konsultāciju sniegšanai un apmācībai. Piemēram, biedrība „Risnājumu darbnīca” iesaistīja Latvijas studentus, lai novērtētu studentu vajadzības Moldovā, un pēc tam iesaistīja viņus kā brīvprātīgos, lai abu valstu studenti varētu palīdzēt viens otram. Intervijās atklājās, ka dažos gadījumos brīvprātīgais darbs izpaužas arī kā īpašu zināšanu un laika izmantošana, iniciatīvas atpazīstamības veicināšanai, tikšanās vietu nodrošināšana, kontakti ar ziedotājiem vai starptautisku darba zvanu veikšana no privātajiem telefoniem. Piecas PSO sadarbojas ar brīvprātīgajiem attīstības valstīs.

Praktiski paļaušanās uz brīvprātīgajiem, nepilna laika vai uz projekta laiku piesaistītiem darbiniekiem nozīmē to, ka PSO ir ierobežotas iespējas piedalīties rīcībpolitiku īstenošanā vai vadīt vērienīgu projektu pieteikumus, piemēram, cilvēki nevar pamest savu pastāvīgo darbavietu, lai piedalītos sanāsmēs ar valsts institūcijām, izteiktos par oficiāliem dokumentiem vai sagatavotu sīki izstrādātus priekšlikumus finansējuma piesaistei.

No 19 aptaujātajām organizācijām tikai 14 sniedza detalizētu informāciju par saviem finansējuma avotiem. Šī informācija ļauj izdarīt šādus secinājumus:

- PSO paļaujas uz valsts vai ES grantiem (7 no 11 organizācijām, kas izmanto šo finansējuma avotu, atzina, ka grantu īpatsvars pārsniedz 75 % no kopējā budžeta);
- vairumam PSO ienākumi no saņemtās atlīdzības par pakalpojumiem vai biedru naudas sastāda līdz 25 % no budžeta (6 no 8 organizācijām saņem atlīdzību par pakalpojumiem, visas 8 PSO iekasē biedru naudu);
- tikai 2 organizācijas balstās uz privātiem (individuāliem vai grupu) ziedojumiem (1 no tām nav citu ienākumu), bet lielākajai daļai šis finansējuma avots sedz mazāk nekā 25 % no izdevumiem;
- tikai 2 PSO piešķir grantus citiem, un viena organizācija izmanto vairāk nekā 50 % savu līdzekļu, lai atbalstītu atsevišķas personas (skolēnus, lai viņi varētu apmeklēt skolu). Abas organizācijas prognozē, ka grantu piešķiršanas aktivitāte tuvākajā nākotnē ievērojami palielināsies.

Biedrība „Seiba – atbalsts Gvatemalas bērniem” aktīvi piesaistīta privātos ziedojumus, lai varētu finansēt savas darbības 100 % apmērā – nodrošināt dēvējvistas ģimenēm un mācību stipendijas bērniem (granti ģimenēm).

Lūdzot atklāt svarīgākās metodes privātā finansējuma piesaistei (no privātpersonām, privātām uzņēmumiem un nodibinājumiem), 75 % aptaujāto PSO teica, ka paļaujas uz tikšanos klātienē (skat. grafiku zemāk). Šī ir arī galvenā metode 5 organizācijām, kas piesaista līdzekļus valstīs, kurās tās strādā (piemēram, Gruzijā). Lielākā daļa organizāciju par stipro pusi līdzekļu vākšanai uzskata savu labo tēlu un reputāciju sabiedrības acīs (šim apgalvojumam piekrituši 75 % aptaujāto PSO), bet svarīgi ir arī būt par spēcīgu partneri citiem iesaistītajiem (uzskata 60 % aptaujāto PSO). Tajā pašā laikā tikai viena piektā daļa aptaujāto teica, ka privāto ziedojumu piesaistīšanai svarīga bija liela brīvprātīgo bāze. Dažas organizācijas kā citus svarīgus aspektus minēja arī augstu sava darba kvalitāti, kvalificētu komandu, vērtīgu programmu un informācijas avotus par nevalstisko sektoru.

Līdzekļu iegūšanas metodes (iespējamās vairākas atbildes)

- Personiskas tikšanās
- Informatīvās kampaņas
- Publiskie un labdarības pasākumi
- Produktu pārdošana/ interneta veikals
- Tiešie pasta sūtījumi
- Pasākumi skolās

Izaicinājumi

Divas galvenās problēmas, ar kurām PSO saskaras strādājot attīstības sadarbības jomā, ir finansējuma un kapacitātes trūkums, kā arī valsts institūciju un sabiedrības zemā izpratne par attīstības sadarbību.

Lielākā daļa organizāciju, kas piedalījās pētījumā, atzina, ka PSO trūkst finansiāla atbalsta no valsts vai privātā sektora. Tas ir nopietns šķērslis, kas ne tikai kavē darbības ar attīstības sadarbības jautājumiem paplašināšanu, bet arī ierobežo esošo iespēju izmantošanu. Nespējot nodrošināt vietējo līdzfinansējumu vai finansēt savu darbību pirms atlīdzības saņemšanas, PSO ir nācies atteikties strādāt pie lieliem starptautiskiem projektiem. Piemēram, biedrība „Latvijas Sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls” kopā ar saviem vācu partneriem uzvarēja starptautiskā projektu konkursā, lai uzlabotu sieviešu – uzņēmēju stāvokli Baltkrievijā, bet nevarēja turpināt savu darbu nepietiekama līdzfinansējuma dēļ. Dažām PSO bija grūtības sagādāt biedru naudu, lai pašas varētu darboties starptautiskās organizācijās (piemēram, *Eurochild* vai Eiropas forums cilvēkiem ar invaliditāti), un tas nozīmē, ka viņu spēja aktīvi iesaistīties šajās struktūrās bija ierobežota – bez balsttiesībām un bez iespējas piedalīties starptautiskos projektos, kurus šīs organizācijas vada.

Lai gan šis aspekts tika minēts retāk, dažām PSO trūka cilvēkresursu, lai vadītu darbu un piesaistītu līdzekļus, izglītotos attīstības jautājumos un veltītu vairāk laika darbam attīstības sadarbības jomā, kā arī veidotu partnerības ar organizācijām no citām valstīm. Dažu PSO pārstāvji teica, ka viņu darbu ietekmē attīstības valstu organizāciju zemā kapacitāte, piemēram, ja partneri nesaglabā grāmatvedības dokumentāciju.

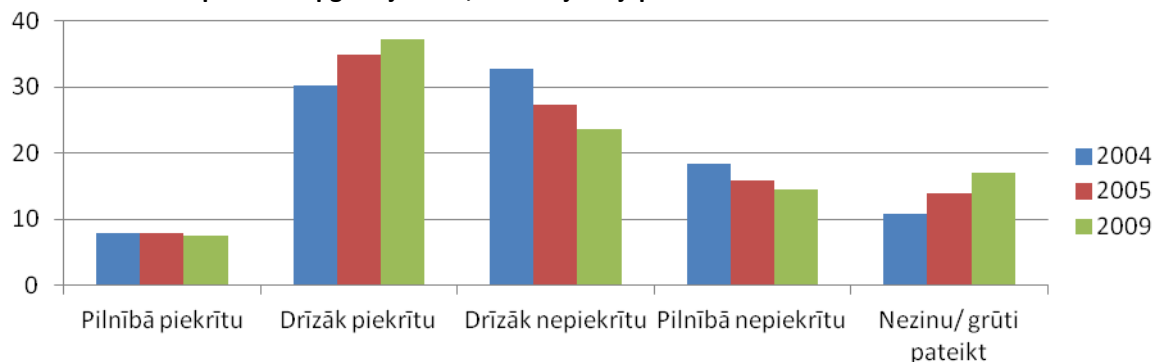
Konkrēta kapacitātes problēma redzama šajā situācijā – biedrība „LAPAS” ir viena no retajām organizācijām CONCORD biedru vidū, kas nesaņem finansiālu atbalstu no Ārlietu ministrijas. Turklāt tā sacenšas ar savām

¹³ Vairāk informācijas organizācijas mājas lapā: <http://seiba.wordpress.com/>

dalīborganizācijām, lai iegūtu finansējumu no ministrijas. Atbalsta trūkuma rezultātā LAPAS nespēj palīdzēt savām dalīborganizācijām, jo tā ir zemāka prioritāte nekā LAPAS darbība starptautiskā līmenī un lobēšanas pasākumi Latvijā.

Finansējuma trūkums attīstības sadarbībai ir cieši saistīts ar otru galveno problēmu – valsts institūciju un sabiedrības zemo informētību par attīstības sadarbību. Kā teica intervētie, „cilvēki uzskata, ka tas ir pēdējais no pēdējiem jautājumiem, kuriem jāpievēršas, jo mums pašiem iet tik grūti” un „sabiedrība uzskata, ka Latvija ir nabadzīgākā valsts pasaulē, un visiem ir jāpalīdz mums, nevis mums ir jāpalīdz citiem”. Tas redzams arī sabiedriskās domas aptaujās (skat. grafiku zemāk).

Cik lielā mērā Jūs piekrītat apgalvojumam, ka Latvijai ir jāpalīdz attīstības valstīm ar zemāku ienākumu līmeni?

Avots: SKDS aptaujas.

Uz jautājumu (bez piedāvātiem atbilžu variantiem), kādēļ Latvijai ir jāpalīdz attīstības valstīm, respondenti minēja morāla, cilvēciska un ētiska rakstura pienākumu, kā arī solidaritāti starp valstīm (šos aspektus minēja aptuveni 20 % no tiem, kuri atbalsta Latvijas attīstības sadarbības politiku). Vaicājot, kāpēc Latvijai nevajadzētu palīdzēt attīstības valstīm, respondenti atbildēja, ka Latvija ir nabadzīga valsts, kurai joprojām vajadzīga citu palīdzība, un Latvijai vispirms jā rūpējas par saviem iedzīvotājiem (šos aspektus minēja 65 % no tiem, kuri iebilst pret Latvijas attīstības sadarbības politiku).¹⁴

Lai gan sabiedriskās domas dati liecina, ka izpratne par attīstības sadarbību un atbalsts tai nedaudz pieaug, PSO uzskatīja, ka šie rādītāji joprojām ir nepietiekami. Kāds intervijas dalībnieks minēja piemēru par to, kā zems izpratnes līmenis attīstības sadarbības jomā un nespēja aplūkot jautājumus globālā kontekstā, radīja attīstības izglītībā ieguldīto līdzekļu izšķērdēšanu: „Projektā, kura mērķis ir runāt par globālo izglītību, lai skolas labāk visu saprastu, skolotāja izvērtēšanā mums teica – tagad es varu savām meitenēm paskaidrot, kāpēc nevajag ar musulmaņiem precēties, jo tur visiem ir 100 sievas.” PSO arī atcerējās konkrētu gadījumu, kad kāds Ārlietu komisijas loceklis brīnījās, kāpēc Latvijai ir jāiegulda līdzekļi palīdzībā citām valstīm, ja tā varētu ieguldīt naudu Latvijas laukos.

PSO arī uzskata, ka pastāv nesaprašanās, ko īsti attīstības sadarbība nozīmē. Kā teica kādas PSO pārstāvis, tā nav „informatīva sadraudzība vai [attīstības valstu cilvēku] informēšana par to, cik mēs daudz ko zinām un protam”. Attīstības sadarbība nozīmē dalību ilgtermiņa projektos, kuros abas puses mācās viena no otras, nevis viena puse dalās savā pieredzē un otra – mācās.

Kāds intervētais sacīja: „Uz attīstības valstu fona mēs ieraugām savus sasniegumus, savu zināšanu vērtību, mēs varam pacelt savu pašapziņu. Šeit mums liekas, salīdzinot ar veco Eiropu, ka mēs esam absolūti bāreņu tauta. Bet to unikālo pieredzi, ko esam ieguvuši, sākot no 90. gadiem līdz šodienai, to mēs ļoti rezultatīvi varam nodot

¹⁴ „Attieksme pret attīstības sadarbību. Latvijas iedzīvotāju aptauja”, 2009. gada februāris, SKDS. Pieejams: http://www.mfa.gov.lv/data/file/petijumi/sadarbiba_02_2009.pdf

tālāk šajās valstīs, un viņi to paņem ar vislielāko interesi. Atbraucot atpakaļ, mēs vairs nedomājam, ka mēs esam bāreņu tauta. Mēs varam redzēt, ka citas valstis pārņem Latvijas pieredzi, piemēram, Azerbaidžānā sociālajā un izglītības jomā. Tad mēs saprotam, ka mums ir ļoti daudz, ar ko mēs varam dalīties. Mums varbūt nav miljons banknošu, bet mums ir tas, ko mēs varam ar savām zināšanām iedot.”

Secinājumi

Latvijas PSO, kas aktīvi darbojas attīstības sadarbības jomā, īpašu uzmanību pievērš attīstības izglītības jautājumiem, izpratnes līmeņa paaugstināšanai, konsultāciju sniegšanai un piedalās lēmumu pieņemšanā. Retāk PSO darbojas attīstības valstīs.

Valstis, ar kurām galvenokārt sadarbojas Latvijas PSO, lielā mērā ir tās pašas, kas atrodas Latvijas attīstības sadarbības politikas prioritāro valstu sarakstā, gan tās, kurām Latvijas sabiedrība atbalsta palīdzības sniegšanu.

Dažas PSO īpaši koncentrējas uz attīstības sadarbību, bet lielākajai daļai šī ir tikai viena no daudzajām darbības jomām. Dažas PSO ir „profesionālas” (algo pastāvīgus darbiniekus), bet citas – kā „vaļasprieks” cilvēkiem, kuri tajās iesaistījušies papildus savai pastāvīgajai darbībai citās institūcijās vai nozarēs. Daudzas paļaujas uz personālu, kas piesaistīts konkrētam projektam un brīvprātīgajiem. Šie faktori ietekmē PSO iespējas nodrošināt regulārus pakalpojumus vai iesaistīties lēmumu pieņemšanā attīstības sadarbības jomā.

Ekonomiskā krīze Latvijā ir negatīvi ietekmējusi PSO spējas izmantot dažādas izdevības un paplašināt savu darbību attīstības sadarbības jomā, kā rezultātā dramatiski samazinājies divpusējai attīstības sadarbībai atvēlētais finansējums. Problēmas ar kapacitāti varētu būt viens iemesls, kāpēc šajā jomā darbojas tik maz organizāciju; lai varētu strādāt starptautiski, nodrošināt starptautisku finansējumu, dalīties pieredzē un mācīties no citiem, organizācijai ir stabili jādarbojas savā valstī. Finansējuma trūkums varētu būt viens no iemesliem, kāpēc lielākā daļa PSO iesaistījušās attīstības izglītības jomā (piem., izglīto cilvēkus Latvijā), nevis attīstības sadarbībā (piem., uzlabo skolas Gruzijā). Ja attīstības izglītību iespējams nodrošināt brīvprātīgi, sekmīga darbība attīstības sadarbības jomā nav iespējama tikai ar *Skype* sarunām.

Nepieciešamība konkurēt savā starpā, lai iegūtu ļoti ierobežoto valsts finansējumu, noved pie ierobežotas sadarbības PSO starpā, kas ir pretrunā aptaujas datiem, kuros teikts, ka PSO veido savienības, lai ietekmētu politiku. Tas varētu būt izskaidrojams ar to, ka PSO kopā nodarbojas ar lobēšanu, lai sagādātu finansējumu attīstības sadarbībai, bet, kad finansējums ir nodrošināts, tās strādā pie atšķirīgiem priekšlikumiem. Dažu PSO pārstāvji arī sacīja, ka ne visas organizācijas ir gatavas uzslavēt citu aizsākto darbu attīstības valstīs, jo PSO tiek uzskatītas par konkurentēm.

Galvenās PSO problēmas ir finansējuma trūkums, kā arī institūciju un sabiedrības zemo atbalstu attīstības sadarbībai. Abas šīs problēmas ir cieši saistītas – zemo atbalstu attīstībai nozīmē zemu atbalstu investīcijām attīstības valstīs, līdz ar to PSO ir mazāk iespēju gūt pieredzi attīstības jautājumos, un viņu spējas sabiedrībai izskaidrot, kas īsti ir attīstības sadarbība un kāpēc Latvijai tajā būtu jāiesaistās, ir ierobežotas. Saskaņā ar fokusa grupas dalībnieku teikto, tas ir „magisks trijstūris”, kas jāizjauc, lai ļautu PSO realizēt savas spējas attīstības sadarbības jomā.

Ieteikumi

PSO kapacitāte

- Palielināt PSO finansējumu un valsts atbalstu (piemēram, segt dalības maksas, kas Latvijas PSO jāmaksā savām starptautiskajām platformām, lai varētu konkurēt ar uzņēmumiem atklātos projektu konkursos vai iepirkumos; samazināt projektu iesniegšanas un iepirkumu īstenošanas administratīvo slogu; iesaistīt PSO projektos, kurus īsteno valsts iestādes; pasākumos, kas vērsti uz sadarbību ar konkrētām attīstības valstīm (iesaistīt ne tikai uzņēmumus, bet arī PSO). Kāda PSO rosināja novirzīt daļu pašlaik attīstības sadarbībai piešķirto līdzekļu iemaksām starptautiskās organizācijās, lai palielinātu divpusējās attīstības sadarbības budžetu, kas būtu pieejams arī PSO (kā līdzfinansējums starptautiski finansētos projektos).
- Atbalstīt LAPAS, panākot vienošanos starp PSO un Ārlietu ministriju, lai ar daļu no pieejamā finansējuma divpusējai attīstības sadarbībai (konkursā par līdzfinansējuma piešķiršanu, kas tika atsākts 2012. gadā un turpināsies 2013. gadā), varētu nodrošināt biedrības pamatdarbību.
- Uzlabot sadarbību starp PSO gan Latvijas, gan starptautiskā līmenī (dalīties ar pieredzi un kontaktiem, veidot sadarbības tīklus un partnerību). PSO jālūkojas tālāk par sadarbību ar organizācijām attīstības valstīs; sadarbība ar „rietumu” PSO būtu izdevīga abām pusēm – Latvijas organizācijas varētu tās izglītēt par situāciju postpadomju reģionā, savukārt „rietumu” PSO varētu dalīties ar plašāku attīstības sadarbības pieredzi.

Sabiedrības un institūciju atbalsts attīstības sadarbībai

- Skolās un plašsaziņas līdzekļos skaidrot (iesaistot ES attīstības komisāru no Latvijas – Andri Piebalgu), ko patiesībā nozīmē jēdziens „attīstības sadarbība”, padarīt to saprotamāku plašai sabiedrībai.
- Paplašināt cilvēku iespējas doties uz attīstības valstīm, lai redzētu situāciju uz vietas, salīdzinātu to ar Latviju (nonāktu pie secinājuma, ka dzīve Latvijā ir laba) un sāktu „emocionāli saprast” citu cilvēku vajadzības.
- Strādāt ar Saeimas deputātiem, lai palīdzētu viņiem redzēt Latviju pasaules kontekstā, izprastu nepieciešamību ieguldīt attīstības sadarbības jomā, un gūtu atbalstu labumu no šī darba.

Attīstības sadarbības politika

- Uzlabot saskaņu starp dažādām rīcībpolitikām, jo ksenofobija, neiecietība pret imigrantiem un ienākumu nevienlīdzība Latvijā arī negatīvi ietekmē attīstības sadarbību (sava labuma vairošana, nevis palīdzēšana citiem).
- Iesaistīt PSO attīstības sadarbības politikas plānošanā un īstenošanā, izstrādājot kritērijus, pēc kuriem mērīt visu iesaistīto pušu darba rezultātus.

PIELIKUMS

Aptaujātās NVO:

1. „Attīstības Kolba”,
2. „Eiropas Kustība Latvijā”,
3. „Latvijas Sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls”,
4. „Latvijas Konservatīvā jaunatnes apvienība”,
5. „Latvijas Pieaugušo izglītības apvienība”,
6. „Latvijas Portidžas mācībsistēmas asociācija”,
7. „Risinājumu darbnīca”,
8. „Seiba – atbalsts Gvatemalas bērniem”,
9. „Sabiedrība par atklātību – Delna” ,
10. „Patvērums „Drošā māja””,
11. „Zaļā brīvība”,
12. „Latvijas Darba devēju konfederācija”,
13. „Latvijas Tirgotāju Asociācija”,
14. „Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība”,
15. „Latvijas Pilsoniskā Alianse”,
16. „Sieviešu tiesību institūts”,
17. „Skola visiem”,
18. „Amatu izglītības un kultūras centrs „Baltā Pils””,
19. „Latvijas Platforma attīstības sadarbībai”.

Intervētās NVO:

1. „Attīstības Kolba”,
2. „Latvijas Sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls”,
3. „Latvijas Pieaugušo izglītības apvienība”,
4. „Risinājumu darbnīca”,
5. „Latvijas Portidžas mācībsistēmas asociācija”,
6. „Zaļā brīvība”.

Fokusa grupā iesaistītās NVO:

1. „Sabiedrība par atklātību – Delna”,
2. „Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība”,
3. „Latvijas Pilsoniskā Alianse”,
4. „Latvijas Platforma attīstības sadarbībai”.